

DE PLEITBEZORGERS

Maarten Vankeersbilck

Een pleitbezorger (Frans: *avoué*) was een ministerieel ambtenaar, benoemd door de Koning maar niet bezoldigd door de staat. Hij werd belast met het vertegenwoordigen, het postuleren en het concluderen voor de gedingvoerende partijen.

Tijdens het ancien régime werd deze functie ingevuld door procureurs. Hun reputatie was echter niet volledig onbesproken door misbruiken en onduidelijkheden over de tarieven. Dat leidde ertoe dat, bij het plannen van de gerechtelijke hervormingen kort na de Franse Revolutie, het bestaan van deze beroepsgroep ter discussie stond. Al gauw bleek de afschaffing van het ambt van de procureurs, met het oog op een goede rechtsbedeling, niet wenselijk. Daarom werd het ambt, zij het onder een andere noemer, behouden bij de gerechtelijke reorganisatie. De procureurs van weleer verdwenen en omdat zij hun ambt gekocht hadden werden zij vergoed bij decreet van 24 december 1790. De decreten van 15-16-17-18 december 1790, 29 januari en 20 maart 1791 voerden het ambt van de pleitbezorger in. De vervanging van “procureur” door “*avoué*” (ofte pleitbezorger) verzekerde de continuïteit en brak toch enigszins met het verleden, zij het vooral semantisch.

De regels om pleitbezorger te worden waren soepel; ze kregen bovendien geen monopolie want hun bijstand was niet verplicht en partijen konden zichzelf verdedigen of laten bijstaan door een willekeurig gekozen persoon. De chaos die daaruit volgde, was onder meer mogelijk doordat de Assemblée nationale constituante de toegangsvoorwaarden tot dit ambt niet regelde, hoewel zij zich dat recht had voorbehouden. Ook de Assemblée législative die daarop volgde, trad niet op. Zo ontstond er naast de groep ex-procureurs, die hun ambt bleven uitoefenen, ook een nieuwe groep zonder ervaring of bijzondere kwalificaties. Uiteindelijk schafte het decreet van 3 brumaire jaar II (24 oktober 1793) het ambt van de pleitbezorger volledig af, met het oog op de vereenvoudiging van de regels van burgerlijke procesvoering. Iedereen kon zich nu laten vertegenwoordigen door iemand met een getuigschrift van burgerzin. De annexatie van de “Belgische provincies” bij het Franse imperium maakte deze regeling ook hier van toepassing.

De wet van 27 ventôse jaar VIII (18 maart 1800) op de gerechtelijke organisatie herstelde het ambt van pleitbezorger en vormde de wettelijke basis tot de uiteindelijke afschaffing van het ambt in de jaren 1960. Deze wet bepaalde onder meer dat de Eerste Consul de pleitbezorgers benoemde, op voorstel van de rechtbank waarbij zij hun ambt zouden uitoefenen (art. 95). De pleitbezorger werd dan verbonden aan een bepaald rechtscollege, waar hij (enkel) een mandaat had voor

al de kamers van dit rechtscollege. Bovendien ging het om een vast aantal pleitbezorgers, bepaald na advies van de betrokken rechtbank (art. 93). Dit vaste aantal bleek echter in de praktijk zelden gehaald.

Zoals eerder al aangegeven, behelsde de bevoegdheid van de pleitbezorgers het recht om de partijen te vertegenwoordigen, te postuleren en besluiten te nemen, met uitsluiting van elke andere persoon (art. 94). Dat betekende onder meer het opstellen van verzoekschriften en van alle procedureakten die nodig waren om de zaak in staat te stellen. Dit monopolie op postulatie werd bovendien beschermd door het decreet van 19 juli 1810, dat onwettige postulatie en medeplichtigheid hieraan strafbaar stelde. De taak om de partijen te vertegenwoordigen, beperkte zich tot de hoven van beroep, de burgerlijke rechtbanken en het Hof van Cassatie. Het ambt bestond echter niet bij de rechtbanken van koophandel, de vrederegerechten en de werkrechtshoven. Daar konden de partijen zelf voor de rechter verschijnen of zich laten bijstaan door om het even welke gezagsdrager.

Artikel 32 van de wet van 22 ventôse jaar XII (13 maart 1804) bepaalde bovendien dat pleitbezorgers die licentiaat in de rechten waren, de mogelijkheid hadden om te pleiten in zaken waarin ze postuleerden, samen of in tegenspraak met de advocaten. Pleitbezorgers die niet aan dit criterium voldeden, konden van de rechtbank waaraan ze verbonden waren een bijzondere toestemming bekomen om te pleiten in afwezigheid of bij weigering van advocaten. Na het in ere herstellen van de balies in 1810 werd deze bevoegdheid verder aangepast met het decreet van 4 juli 1812; in steden waar de zetel van een hof van beroep of een hof van assisen gevestigd was en in provinciehoofdplaatsen mochten pleitbezorgers enkel in summere zaken of procedurekwesties pleiten. Deze beperking trof dus de kleinere rechtbanken niet, uit vrees voor een tekort aan advocaten. Door deze regeling was het populair bij advocaten om, bij kleinere rechtbanken, een plaats als pleitbezorger te bemachtigen. Daar konden pleitbezorgers immers op gelijke voet met advocaten pleiten, met dien verstande dat pleitbezorgers slechts mochten pleiten voor de rechtbank waaraan ze verbonden waren, zij het dat dit geen echt probleem was door de beperkte mobiliteit. Bovendien waren advocaten verplicht om zich te beroepen op een pleitbezorger wanneer ze voor een rechtbank van eerste aanleg voor een cliënt optraden. Zonder deze bijstand werd de betrokken partij immers geacht niet aanwezig te zijn.

Om te kandideren voor het ambt van pleitbezorger dienden een aantal voorwaarden vervuld te zijn. Een kandidaat-pleitbezorger moest een certificaat verkrijgen van de burgemeester van zijn woonplaats, waarin gesteld werd dat hij genoot van zijn burgerlijke en politieke rechten. Hij moest voldoen aan de wetten op de dienstplicht (decreet van 17 thermidor, jaar XII [5 augustus 1804], art. 2), een certificaat van goed zedelijk gedrag hebben, afgeleverd door de Kamer van Pleitbezorgers van de rechtbank waarbij hij aan de slag wilde, en een bekwaamheidsattest. Bovendien vereiste het ambt van pleitbezorger bij een hof van

beroep de leeftijd van 25 jaar (art. 115 van het decreet van 6 juli 1810) en bij het Hof van Cassatie dat men ten minste 6 jaar doctor in de rechten was (art. 31 van de wet van 4 augustus 1832).

Het beroep van pleitbezorger bracht daarnaast een aantal onverenigbaarheden met zich mee. Zo was dit beroep onverenigbaar met dat van advocaat (art. 18, §3 van het decreet van 14 december 1810). Deze onverenigbaarheid bleef behouden zelfs na de wijzigingen door K.B.'s van 19 augustus 1889 en 13 juli 1912. Wel voorzag een K.B. van 22 januari 1940 dat een advocaat als plaatsvervangend pleitbezorger benoemd kon worden. Daarnaast werd deze onverenigbaarheid ook gedeeltelijk opgeheven door art. 1, *in fine* van de wet van 10 januari 1891 aangevuld met het K.B. nummer 110 van 27 februari 1935, niet toevallig twee regelingen die de bevoegdheden van pleitbezorgers beperkten. Het ambt van pleitbezorger was ook nog onverenigbaar met dat van notaris, vrederechter, rechter, lid van het openbaar ministerie (art. 1 en 27 van het decreet van 6 – 27 maart 1791), griffier (art. 175 van de wet van 18 juni 1869) en deurwaarder (artikel 174 van de wet van 18 juni 1869). Deze onverenigbaarheden waren, omwille van de uitzonderingen, strenger dan die met de advocatuur. De wet voorzag echter geen sanctie voor het samengaan van deze functies zodat de pleitbezorger *de facto* slechts moest kiezen tussen deze functies.

Alle pleitbezorgers bij een rechtbank van eerste aanleg of een hof van beroep samen vormden het gezelschap der pleitbezorgers bij deze rechtscolleges. Het (enige) orgaan en de vertegenwoordiger hiervan was de kamer der pleitbezorgers. Deze oefende de tuchtmacht uit maar moest deze delen met de betrokken rechtscolleges die *ratione materiae* ook bevoegd waren.

Ten slotte regelden verschillende Koninklijke Besluiten de overgangsmaatregelen voor de pleitbezorgers na de Belgische revolutie. De organieke wet op de gerechtelijke organisatie van 4 augustus 1832 bevestigde ten slotte het regime, zoals ingesteld door de wet van 27 ventôse jaar VIII maar het aantal pleitbezorgers werd nu wel bepaald door de regering, op advies van de rechtbanken en de benoeming gebeurde door de Koning, op voorstel van de rechtbanken.

Reeds bij de besprekingen in de Senaat voorafgaand aan de wet op de gerechtelijke organisatie die aan deze wet vooraf, kwam de vraag naar het behoud van de pleitbezorgers ter sprake. Dit debat over een afschaffing zal de constante blijken in het verhaal over de pleitbezorgers. Men moet dit plaatsen tegen de achtergrond van een concurrentiestrijd met de advocatuur en een vereenvoudiging van de gerechtelijke procedure.

Zo werd in 1866 een commissie belast met de herziening van het wetboek van Burgerlijke rechtsvordering. Daarbij stelde zich reeds de vraag naar de noodzakelijkheid van de pleitbezorgers. In zijn rapport voor de Kamer,

op 28 november 1876, concludeerde Albéric Allard, rapporteur van de herzieningscommissie, dat de nieuwe gerechtelijke hervorming volgens hem niet mogelijk zou zijn zonder afschaffing van de pleitbezorgers. Nadat echter de hoven, rechtbanken en parketten hun advies over deze zaak gaven, bleek dat de meningen danig verdeeld waren, zodat de wetgever ervoor koos om het ambt te behouden. De pleitbezorgers vonden daarbij onder meer een bondgenoot in de Jonge Brusselse Balie die pleitte voor het behoud, met het oog op de goede werking van justitie. Andere stemmen waren ongemeen hard voor de pleitbezorgers en spraken over hen als “instrumenten in handen van advocaten” waarvan het “merendeel [van de pleitbezorgers] niets van recht kent”. Een en ander had ook te maken met het onderscheid tussen kleine en grote rechtbanken, zoals bijvoorbeeld die in provinciehoofdplaatsen. Hoewel “zelfs een stagiair dit werk kan uitvoeren”, was er bij deze laatste rechtbanken enig begrip voor de pleitbezorgers als schakel in de rechtsbedeling. Een advocaat kon immers niet al deze lasten dragen. Dit stond in scherp contrast met de kleinere rechtbanken waar beide functies zich in de loop van de jaren zouden vermengen.

De wet van 10 januari 1891 bracht een eerste belangrijke wijziging aan in de bevoegdheden van de pleitbezorgers. Deze wet beperkte hun bevoegdheid om te pleiten. Enerzijds in de rechtbanken van eerste aanleg samengesteld uit meer dan twee kamers; anderzijds in de rechtbanken van eerste aanleg die slechts uit twee kamers bestonden maar waar een handelsrechtbank en een raad der orde van advocaten waren, of rechtbanken die zetelen in de hoofdplaatsen waar een hof van beroep of hof van assisen zitting hield. Voor deze rechtbanken konden ze nog slechts pleiten in de zaken waarin ze aangesteld waren en dan nog enkel voor incidenten die verband hielden met de rechtspleging of incidentele vorderingen die op mondeling debat en zonder verdere instructie onverwijld berecht konden worden. Bovendien bepaalde deze hervorming dat advocaten die vóór hun benoeming de eed als advocaat afgelegd hadden en doctor in de rechten waren officieel de (ere-) titel van “advocaat-pleitbezorger” konden dragen. Deze regeling maakte een einde aan een aantal jaren van twist over de voorheen officieuze titel van advocaat-pleitbezorger. Die zorgde immers voor spanningen tussen beide ambten die een hoogtepunt kenden aan de vooravond van de hervorming van het ambt in 1891. De discussie ging niet alleen terug tot de algemene onverenigbaarheid, maar ook tot de veruitwendiging van het beroep van advocaat, zoals het dragen van de titel van advocaat en de bijhorende toga. Immers, ook een pleitbezorger droeg in de uitoefening van zijn functies in het gerechtsgebouw een toga, zij het een andere dan die van de advocaat. Hoewel de wetgever door een K.B. van 19 augustus 1889 expliciet de onverenigbaarheid van het beroep van advocaat met dat van pleitbezorger bevestigde en de minister van Justitie in circulaire pleitbezorgers verbood om zich te tooien met de titel van advocaat, werd met deze wet toch een compromis bereikt. De wetgever aanvaardde dat wie rechtsgeldig de titel van

advocaat behaald had die ook behield. *Mutatis mutandis*, gold hetzelfde voor de kledij. Voor deze discussie keek men ook over de grenzen. Zo werd verwezen naar Duitsland en Italië die op het einde van de 19de eeuw de splitsing van bijstand en vertegenwoordiging opgaven en samensmolten zodat de advocaat tegelijkertijd ook pleitbezorger werd. Ook Frankrijk kende dit debat en daar leken de magistratuur en balie toen voor dit idee gewonnen “in het belang van het publiek en justitie”.

Het begin van het einde voor het ambt van de pleitbezorger kwam er door een K.B. van 13 januari 1935. Deze maakte onder meer de tussenkomst van de pleitbezorger bij hoger beroep in vredegerechtszaken facultatief. Daarnaast werd de vertegenwoordiging door de pleitbezorger niet langer een verplichting in kort geding en in echtscheidingszaken door de wet van 14 december 1935. Dit wakkerde de discussie over het nut van het ambt verder aan. Bovendien werden net voorheen de tarieven die de bezoldiging van de pleitbezorgers regelden, verhoogd. Dit leverde begrijpelijkerwijze extra brandstof op voor de tegenstanders van de pleitbezorgers. Door de economische crisis werd immers een budgettaire oefening gemaakt; men wilde de proceskosten drukken. Daarbij stond vooral het aandeel van de bezoldiging van de pleitbezorgers in de gerechtskosten centraal. Dit leidde tot bitse en soms weinig genuanceerde, discussies in een aantal juridische tijdschriften waarbij alle betrokken partijen naar elkaar wezen. Dit K.B. liet daarnaast ook toe dat pleitbezorgers die doctor in de rechten waren, zich inschreven op het tableau van de advocaten van het arrondissement. Deze nieuwe uitzondering op de onverenigbaarheid van het ambt van pleitbezorger met dat van advocaat luidde mee de doodsklok voor de pleitbezorgers. In de praktijk vervulde de advocaat meer en meer de rol van pleitbezorger, in het bijzonder bij de kleinere rechtbanken. Bovendien nam het aantal advocaten, ook in kleinere rechtsgebieden, toe. Op die manier werd ook de mogelijkheid voor de pleitbezorgers om te pleiten verder in vraag gesteld. Ook bleek nog uit de praktijk dat in de procedures waar het monopolie van de pleitbezorger niet langer gold, partijen nog weinig beroep deden op hen.

Met de wet van 1 februari 1947, over de uitoefening van het ambt van de pleitbezorger, en de wet van 7 mei 1947, omtrent de toegang van vrouwen tot het ambt van pleitbezorger bij het Hof van Cassatie, regelde de wetgever expliciet de toegang van vrouwen tot het ambt. Dit gebeurde méér dan twintig jaar nadat de vrouwen toegang hadden verkregen tot de advocatuur. Na 1947 daalde echter het aantal nieuwe benoemingen zodat de instroom van vrouwen in het ambt beperkt bleef.

In de jaren voorafgaand aan de afschaffing van het ambt bestond er al een consensus dat de advocaat de werkelijke vertegenwoordiger geworden was van de partijen en in die hoedanigheid aanwijzingen gaf aan de pleitbezorger, wiens tussenkomst eerder passief was. De advocaat was de werkelijke *dominus litis*

geworden. Daarom weigerden opeenvolgende ministers van Justitie nieuwe pleitbezorgers te benoemen wanneer door overlijden of andere redenen plaatsen vrijkwamen. Bijgevolg bestond het korps van pleitbezorgers bij de afschaffing slechts uit een beperkte groep personen van hogere leeftijd. Door het uitblijven van benoemingen en de gedaalde financiële aantrekkelijkheid van hun ambt door opeenvolgende hervormingen veranderde het overschot aan pleitbezorgers uit de 19de eeuw uiteindelijk in de jaren 1960 in een tekort. Het Gerechtelijk Wetboek (1967) dat in volledig in werking trad in 1970, schaft het ambt van pleitbezorger uiteindelijk af. De overgebleven pleitbezorgers protesteerden daar niet echt tegen omdat ze een zeer genereuze pensioenregeling kregen. Zo kwam een einde aan een tijdperk van anderhalve eeuw. Een beroepsgroep die een wezenlijk deel van ons procesrecht uitmaakte verdween, omdat ze er nooit in geslaagd was anderen van haar nut te overtuigen.

Beredeneerde bibliografie

Voor een algemeen overzicht over pleitbezorgers kan men raadplegen K. VELLE, “*In de schaduw van de advocatuur (De Belgische pleitbezorgers 1800-1969)*”, in G. MARTYN, G. DONKER, S. FABER *et al.*, *Geschiedenis van de advocatuur in de lage landen*, Hilversum, 2009, 267-296; G. MARTYN, “Evoluties en revoluties in de Belgische advocatuur”, in D. HEIRBAUT, X. ROUSSEAU, K. VELLE (ed.), *Politieke en sociale geschiedenis van Justitie in België van 1830 tot heden/Histoire politique et sociale de la Justice en Belgique de 1830 à nos jours*, Brugge, 2004, 228-232 en G. MARTYN, B. QUINTELIER, “Pleitbezorgers”, in P. VAN DEN EECKHOUT, G. VANTHEMSCHÉ, *Bronnen voor de studie van het hedendaagse België, 19de-21ste eeuw*, Brussel, 2009.

Voor een overzicht van de organisatie van het ambt, zie R. VAN LENNEP, *Belgisch burgerlijk procesrecht*, IX; Rechterlijke inrichting, “Avoués”, Antwerpen /Brussel/Gent/Leuven, 1957, 273-314 en C. DOUXCHAMPS, *De la profession d’avocat et d’avoué*, Brussel, 1904, 453-559.

Over het ontstaan van procureurs en pleitbezorgers is nog steeds waardevol A. DE BAST, *Origines judiciaires. Essai historique, anecdotique et moral sur les notaires, les avoués, les agrées aux tribunaux de commerce, les huissiers, les greffiers et autres, etc.*, Paris, 1856, 257-322.

Een overzicht over het ambt van de pleitbezorger in Kortrijk geeft op bevattelijke manier ook de evolutie ervan bij kleine rechtbanken in het algemeen weer: A. DECEUNINCK, “De advocaten en pleitbezorgers bij de Rechtbank van Eerste Aanleg in Kortrijk”, in *De Leiegouw*, XLIII, 2001, 247-289.

De verschillende hervormingen van het ambt van pleitbezorger waren ook voer voor debat in juridische tijdschriften. Met name de hervorming van de wet

van 10 januari 1891 en die van het K.B. van 13 januari 1935 lokten heel wat reacties uit, zowel van voor- als tegenstanders. Onder de belangrijkste artikelen zijn G. DEMARET, *et al.*, “Les avocats-avoués”, in *Revue de Droit belge*, 1886-1890, 345-350, A. RODENBACH, “Het vraagstuk der pleitbezorgers. De noodzakelijkheid van hun behoud”, in *Rechtskundig Weekblad*, 1934-1935, 703-707 en 767-769 en R. VICTOR, “Het vraagstuk der pleitbezorgers”, in *Rechtskundig Weekblad*, 1934-1935, 613-624 en 708-712.

Reeds medio 19^e eeuw had *La Belgique Judiciaire* al veel aandacht voor de pleitbezorgers.

Later ging *Journal des Tribunaux* vaak in op hun conflicten met de advocatuur, zie: *J.T.*, 1888, kol. 63-64, 445-448 en *J.T.*, 1896, kol. 1209 -1224, en pleitbezorgers in het algemeen, zie: *J.T.*, jaren 1936 en 1937; *Chronique des Avoués*.

Een eigen vakblad hadden de pleitbezorgers niet maar wel de *Journal de procédure* ou cahiers mensuels à l’usage des juges de paix, des avocats, des avoués, des notaires, des greffiers et des huissiers (vanaf 1891: *Journal de procédure et des officiers ministériels*).

De voorbereiding van de wetgevende documenten geeft vaak een zich op de bestaande discussies, zie bijvoorbeeld; *Pasinomie* 1891, 19-68 voor de wet van 10 januari 1891. Maar algemeen kan men ook nog de desbetreffende trefwaarden raadplegen in *Les Pandectes belges* en *Répertoire pratique du droit belge*.

